

Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta designu a umění Ladislava Sutnara

SYMBOLY, ZNAKY NAŠÍ CIVILIZAČNÍ SOUČASNOSTI
DIPLOMOVÁ PRÁCE

Plzeň 2021

Bc. SÁRA ŠKVARENINOVÁ

Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta designu a umění Ladislava Sutnara

Katedra výtvarného umění
Studijní program Výtvarná umění
Studijní obor Ilustrace a grafika
Specializace Malba

SYMBOLY, ZNAKY NAŠÍ CIVILIZAČNÍ SOUČASNOSTI
DIPLOMOVÁ PRÁCE

Vedoucí práce: Doc. Akad. mal. Aleš Ogoun

Plzeň 2021

Bc. Sára Škvareninová

Prohlašuji, že jsem umělecké dílo vypracovala samostatně a nejedná se o plagiát.

.....

podpis autora

ZADÁNÍ

ANOTACE

PODĚKOVÁNÍ

Děkuji životu, za to že mě podporuje. Děkuji panu Ogounovi, že se mu podařilo životu neodporovat a přijal mě. Dal mi tím obrovský dar. Hodně změnil můj pohled na malbu a vůbec. Děkuji jeho asistentce Andree, za její přítomnost jako měsíc - tichou, magnetickou a krásnou. Nepochybně také formující můj vývoj. Děkuju za pana Brozmana, vždy jsem byla na konci přednášky nová, poznávala jsem, že miluji celé umění, protože nic nenechal nepochopeno. Připomněl umělci, proč jím je. Děkuju za pana Beránka, který je! Děkuju za pana Borise, protože ví, co je v životě důležité, a přetéká tím. Je tryskající fontánou posvátné ambrosie. Děkuji i ostatnímu učitelstvu. Děkuji za pana Lukavského, za jeho vtip (dal mi prase), cit a bystrost. A panu Vančátovi za nadšení, elán a zapeklité úkoly, především pro mojí magickou mysl. Děkuji úžasné paní Mirce ze šperku. A děkuji všem a všemu, s čím jsem se na škole střetla. Děkuju taky domů, velice.

OBSAH

OBSAH	7
1. MÉ DOSAVADNÍ DÍLO V KONTEXTU SPECIALIZACE.....	8
1.1. CESTA K MALBĚ	8
1.2. BLÍZKOST V KLUBU UMĚLCŮ.....	9
2. TÉMA A JEHO POJETÍ	12
2.1. SYMBOL.....	12
2.2. CIVILIZAČNÍ SOUČASNOST	13
2.3. MAGICKÉ MYŠLENÍ.....	14
3. REALIZACE A INSTALACE	17
3.1. VOILÁ, SEN, CO ZŮSTAL V ÉTERU	17
3.2. REÁLNÝ PLÁN, INSTALACE A TECHNIKA.....	18
4. OBRAZY – JEDEN PO DRUHÉM.....	20
4.1. MENHIRY, ČTYŘLET	20
4.2. BRÁNA RA.....	22
4.3. KRÁLOVSTVÍ LIDÍ.....	22
4.4. RODINA (DNA JE TAKY KRYSTAL)	24
4.5. SIRKA	24
4.6. HRA NA	25
ZÁVĚR	27
RESUME.....	27
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	28
OBRAZOVÁ PŘÍLOHA	30

1. MÉ DOSAVADNÍ DÍLO V KONTEXTU SPECIALIZACE

1.1. CESTA K MALBĚ

Když jsem se z bakaláře na pedagogické fakultě nadšeně hlásila rovnou na malbu, neměla jsem ponětí, do čeho se vlastně řítím. Teprve v ateliéru Aleše Ogouna mi došel propastný rozdíl mezi malbou a ilustrací, která je mým nejuvěrnějším původním zaměřením.

Na ilustraci jsem jít nechtěla, protože jsem se ze všeho nejvíc potřebovala duševně i fyzicky osvobodit od svých detailních, opatrných, narativních, téměř pouze figurálních projevů, jež neměly šanci vystihnout mé tehdejší, nově probouzející se touhy.

Dělo se mi, že jsem se ocitnula mezi žlutými modřínami, byl to jeden z nejkrásnějších momentů, při takových jsem ale začala být neskutečně zoufalá. Náhle mne trýznilo, že nemám nástroj, jak sebou nechat sopečnou aktivitu vjemů projít. Nešlo mi, se na místě rozpustit a navždy tam splynout, což bych si přála nejvíc. Má kresba, vždy se ochotně nabízející, byla chabou nabídkou mých pohodlných cerebrálních spojů. A ač mne veliké plátno dosud děsilo, nešlo to jinak, než rozběhnout se svým d'asům vstříc. Na malbu.

Na začátku jsem byla v ateliéru šťastná, velmi jsem se snažila, ale postupně jsem se sama sobě ztrácela a neustálé vyrovnávání a reflektování, kdo tedy vlastně jsem, odhalovalo nové a nové kořenové rodiny, z nichž některé náhle stály v půdě, která přestala být živnou. Skoro bych řekla, že to pro mne byl opravdu výkon, jako kdyby se přemístil mohutný strom. Jak jinak musím myslet, abych vytvořila malbu? Úplně jinak! Děsilo mne spíš, že to nezvládnou, než že bych si to nepřála.

Dnes. Mám v malbě ještě tisíc mezer a v ilustraci se už nepoznávám. A snad teprve na konci studia, když je již všechno dozajista nejistotou, začínám pomalu cítit pokoj a harmonii. To klidné vzrušení, na které si moc ráda přivýkám, a které přichází, když na sebe všechno tak akorát dosedá a já se učím tomu nestát v cestě. Být v takovém stavu pro mne znamená mít inspiraci a chtít tvořit. Jsem typ, který zatím v tvorbě konal na poslední chvíli, ale ne typ, jehož dílo chce stres.

Studium malby pro mne bylo klíčkou karantény, jakousi moderní formou tlaku klášterního prostředí. Bezpečným a rozvíjejícím zázemím pro přicházející bouřlivé osobní proměny. Byly ze mne vytřískány výsledky, za které jsem, alespoň já, na konci neuvěřitelně vděčná. Jsou to jak samotné obrazy a technika, tak i nástroje vnitřního aparátu tvorby, které mi nikdo nemůže vzít. Které mohu dál po svém rozvíjet. Až opustím školu,

budu rozmotávat červené klubko, které čas na škole upředl a číst v jeho vláknech, co jsem nyní vlastně Já a co můžu nabídnout Světu. Už se na to těším.

A co je můj oblíbený příklad změněné mysli po malbě? Naučila jsem se číst básně! Dnes miluji pomalé čtení veršů, a obrazy, které s nimi vystávají z ničeho a probíjejí tělem, jsou tak nějak všude a nikde. Tomu se asi říká v jiné dimenzi. Na takové prožitky jsem před malbou, z dětského věku, doemitovala do příliš neuvolněné, ustarané mysli.

Adié také ultra omezenému vnímání estetična a krásy. Poznala jsem velmi různé postoje a zjistila, že všeliká díla mají své místo ve svém čase anebo v tvůrci. A když sama poznám jejich part v příběhu celku, dává mi to ke všem článkům šroubovice umění cit. Můj svět je nyní mnohem větší, otevřenější, prostupnější a vřelejší.

1.2. BLÍZKOST V KLUBU UMĚLCŮ

Mojí tvorbu vystihuje silná orientace na obsah. Proto jsou mi určitě bližší symbolisté, než třeba fauvisté, dokonce i báječní impresionisté, nebo naopak pokleslý výdobytek dnešní doby, zombie formalismus, který sama nepočítám za umění, spíš záznam doby bez něj.

Sama se ráda vracím k legendám a hledám své kořeny dál než v 90. letech, která někdy mým současníkům stačí. Legendy o Merlinovi, o Avalonu jsou jednou z mých formativních struktur chápání světa, a tak není divu, že mne silně oslovují Prerafaeleisté a Arts and Crafts. Willam Morris, jako ideový vůdce a aktivista, samozřejmě, a malíř John Everett Millais, Edward Burne-Jones, i Dante Gabriel Rossetti jsou mi blízcí. Líbí se mi na obrazech posledního jmenovaného, jak se jedna tvář malovaná dokola stane archetypem. Tím totiž zároveň jako by mizela ze scény a nechala působit to, co je až za ní. Nepřipadá mi to stejné, jako dnešní problematika kultu krásy, protože se zde jedná o velmi osobní vyjádření.

Nehledě na to, že jejich estetika, inspirovaná gotickou vizualitou, leckdy dotknuta i soudobými přírodovědnými poznatky v botanice, silně ovlivnila tvorbu J. R. Tolkiena, jehož Pán prstenů, Hobit i Silmarillion, jsou mou výchovnou literaturou a filmové zpracování Pána prstenů pro mne znamená taktéž, co sůl.

Z pozdější doby by mi byl jistě přiléhal postimpresionismus. Pierre Bonnard, který mi byl v ateliéru předán, a jehož barevnosti a stylu jsem okamžitě podlehla. Dále Odilon Redon a jeho roztomilé obličejce, dotknuté smutkem oddělenosti ve světě lidí.

A snad i Paul Gauguin, s jeho mystickými, symbolickými obrazy, ovlivněnými světem ostrovanů, jejichž tepající krev má ještě rytmus Země.

Následovala by snad secese a po ní symbolismus, jako spřízněné momenty v umění. Je to jedna linka, které se cítím být součástí, pasáže které jsou mi blízké jsou ty, které se vynoří, když to hlava lidstva přepískne. Jsou to ty duchovní, romantické a snové triumfy.

V secesi Gustav Klimt a Aubrey Beardsley, nevím, jestli je to v malbě poznat, ale mimo ni se věnují také figurálním kresbám v jedné lince.

K symbolismu bych jmenovala třeba ten polský, Jacek Malczewski, anebo Vlastimil Hoffman. Od toho mám ráda obraz Zpověď. Oba malíře vystihují výjevy z rozpálených polí, z jakési rolnické pouště, kde chybějící vláha přivábí k návštěvě fatamorgánu anděla, satyra, nebo třeba Krista. Vnímám podobné vize, jak se snová realita prolíná s náležitě působícím místem, a náhle to není nic zvláštního. Často to bývají právě bytosti, předávající nějaké učení.

Ze současníků podobně tvoří Jaroslav Vařečka, tajemný, naivní, český folklor. Z českých symbolistů se mne oslovuje Josef Váchal a například Jan Preisler. U svého diplomového obrazu s Netopýřákem jsem si dokola zkoušela vybavit, jaké bylo naživo setkání s jeho dílem Jaro.

A nesmím zapomenout na surrealistické malířky Remedios Varo a Leonoru Carrington. U nikoho jiného jsem se nesečkala s tak přílehlavým projevem snů, jak je znám. Jen Remedios z nich dvou extrahuje přes čistší čočku mystiky. Vlastně mi její obrazy připomněly pohledy, které znám z dětství. Vzpomínám si totiž, že velmi podobně vypadalo jedno dětské hřiště u nás ve městě. Samozřejmě to není prakticky možné, ale pro mne byly tyto vzpomínky na úplně jinou podobu tohoto místa vždy nevysvětlitelně skutečné.

To už bych se mohla dostat k Františku Kupkovi, kterého vnímám jako svého duchovního rádce, jako učitele ze záhrobí. Podařilo se mi získat i jeho vzácnou knihu, Tvoření v umění výtvarném, která je tolik kompletní. Ačkoli mi mnoho řekly už obrazy, potřebovala jsem jejich vzkaz dočíst. Navíc je to materiál, kde mohu jisto jistě dohánět všechno, co jsem se o malbě svou vinnou ve škole nedověděla, a ještě více. Na jeho výstavě jsem trávila čas i se zavřenýma očima. A proto bych řekla, že Kupka mluví jazykem, kterému se učím, s rozpravou, kterou chci dál vést.

Ze současníků mám bezkonkurenčně nejraději Jamieho Wyetha, a jeho otce Andrewa takéž. Symbolismus, figura, krajina, napětí a uvolnění okamžiku, mocná energie. Jistě jsem oběma velmi ovlivněna. Dále pak vnímám barevnou a tvarovou podobnost s Davidem Hockney. Který je mi blízký i svým radostným smýšlením. Gerhard Richter je můj oblíbený. Ve srovnání blízký realistickou figurou, vyjadřující svým provedením téma. Je tu a už tu není. Jako fotografie, co se zdá být realitou, kterou není. Je zábleskem, ostrým otiskem v sítnici oka, po koukání do Slunce, oslepujících činů. Z abstraktní malby mi zní Samantha Keely Smith. V českých kruzích mne oslovil a ovlivnil například Adam Štech.

Zapomněla jsem v ose času na Hyeronyma Bosche, tak ho jmenuji a oslavuji nyní.

2. TÉMA A JEHO POJETÍ

2.1. SYMBOL

V úvodu této kapitoly bude třeba vysvětlit můj vztah k symbolu, neboť to pro mne není ledašco, a proto Vám povím, proč je to pro mne všechno.

Snad již od předškolního věku mne velmi přitahovaly a fascinovaly symboly starých kultur, kterých byl náš byt plný. Bavilo mne také vytváření nových a vymyšlení toho, co se za nimi skrývá. Na vysoké škole jsem se střetla s křesťanskou mystikou. Přes prvotní odpor, zapříčiněný snad nevábou českou barokní estetikou, skrze kterou jsem se s postavou Ježíše setkávala od dětství, a se kterou se mi již nijak mystika nepojí, jsem se nakonec dostala k tomu podstatnému. Zatím jsem pro sebe nenašla více spřízněný přístup k životu, než je ten mystický. Ve zmateném lidském světě mne zas a znovu vrací k tomu jedinému, a tak se snažím příliš nepřekážet Božství, které s volnou rukou umí dát všechno do harmonie. Symboly protkaná duchovní cesta mne v mé vášni číst za vším ještě něco dalšího ještě utvrdila. A s příchodem C. G. Junga do mého života jsem se v tom již úplně zabydlela, s větším klidem, díky četnosti zážitků. Jako kouzlem se ještě znásobily synchronicity, které mi nepopíratelně dávaly uzříti, že vůči událostem ve svém životě nejsem náhodným kusem, odkázaným ke střetům s nejrůznějšími tělesy, bez přičinění své vůle. Právě naopak, největší dílo které jako umělec tvořím, je život, jež jsem k tvorbě dostala. A tak tomuto dílu, s přihlédnutím ke smrti/změně, věnuji mnoho péče a lásky.

Musím dodat, že mám ve velké oblibě číst duchovní knihy, i knihy současníků s transcendentní přesahem, což je i nepočítaně vědců, ale sama jsem spíš tip spontánně aplikující, vášnivý a a co ve mně ulpí je spíš praxí projevené. Poslední roky se věnuji také různým druhům meditací. Jak říkají staří čínané, meditaci ohně i meditaci vody. Jedna je řízená slovem, ale i jinak, druhá je bez zásahu. A do tohoto jednoduchého členění se toho vejde, jako je zrněk v poli makových hlav. Zmiňuji to proto, že v pozměněných stavech vědomí, to může být jako procházka alejí symbolů.

A teď nechme mluvit starého dobrého C.G.J.

Co že je ten symbol?

“Co se děje mezi světlem a tmou, co spojuje protiklady, to má podíl na obou stranách. A člověk to může hodnotit jak z jedné, tak z druhé strany, aniž by tím zmoudřel. Jen znovu rozevře protiklad. Zde pomůže jen symbol, který díky své paradoxní povaze představuje

tercium - něco třetího, jež z logického hlediska sice neexistuje, avšak ve skutečnosti je živoucí pravdou. Symbol je střední cesta, na které se spojují protiklady k novému pohybu. Je to vodní tok, který po dlouhém suchu rozdává plodnost.¹

Můj Merkur a Slunce v panně se rozplývá.

Co z toho chápu já je, že symbolem může být obraz, bytost, dotek ruky, poryv větru, neobvyklý vztah dvou či více elementů, zkrátka, že se nejedná o pouze vizuální záležitost, je to věc vztahu a speciálního umístění. A tak se symbolem pracuji i ve svých malbách.

2.2. CIVILIZAČNÍ SOUČASNOST

Ve svých obrazech k popisu současného dění nepoužívám lupu na obecně užívané znaky, raději se uchyluji k perspektivě více z výšky. Protože se tam volněji dýchá a vnímá.

Tvoření chápu jako rozšiřující působení.

Osobně považuji za tvorbu, které bych se sama chtěla věnovat tu, co alespoň směřuje k věčnosti. Opakem se mi pak zdá tvoření, které toho cestou více zlikviduje a samo posléze vyhasne. Zůstává ve smrti smrťoucí, v máje matoucí.

Ne že by to dřív nemělo svůj význam, a možná to ještě nějaký čas bude potřeba. Ale obecně si myslím, že směřovat ve vizích k blahu pro všechny má smysl. A že jsme často jen přechytračelí, abychom vůbec vyslovili takové okázalé přání. Nechceme být za hlupáky. Ale já budu klidně hloupá.

V pubertě mne hodně vábila dekadence a smutná díla, nebo díla naturalisticky evokující bolest. Některým takovým nelze upřít kvalita, hloubka a jejich místo. Možná žádným nelze, nevím. Ve valné většině v tom však dnes vidím zacyklení, bránící nám posunout se dál. Neustálé omílání utrpení a problémů, jako by to byl neřešitelný stav, má moc lidi stahovat a jaksi je udržovat v tom pubertálním stádiu, kdy býváme oběťmi katastrof (rodičů), a je nám upírána moc nad sebou. To ale není postoj někoho, kdo je spoluvůrcem.

Všimněme si, že jsme neustále upozorňováni jaká je zlá situace ve světě, zároveň je nám znám nespočet možností řešení, která jsou navrch obohacující úplně pro všechny, ale žádné z nich zatím není použito. Důvod “to ty žáby na prameni a jiné konspirace” mi absolutně nezní věrohodně a dostatečně. Důvodem je, že jsme se odnaučili pracovat s energií a hlavně opravdu spolupracovat, a nyní nás to polarizuje na ty, kteří se to znovu učí a ty, kteří

¹ C.G.JUNG: POVEDENÝ KACÍŘ / C.G.JUNG: THE FINE HERETIC, In: Youtube [online]. 23.1.2021 [cit.2021-02-25].Dostupné z:ps://www.youtube.com/watch?v=zbzuPeV2Nyg&t=3637s.

si stěžují. Šťastný může být dál nejspíš člověk, který hledá všechny nástroje a veškerá řešení v sobě samém. Tím se řešením stává sám.

Nevěřím v mocné žáby na prameni, jestli někdo dělá tak hloupá rozhodnutí, jako je třeba otrávit půdu, nebude asi dotován energií od přírody či božství, mylně si vykládáme jeho vliv. Tu energii mu dáváme my sami. Podporujeme ho. Kterýkoli srdečnější člověk z davu má větší moc, avšak nevědomky udržuje a rozvíjí to, co by raději nezažíval tím, že stále “řeší problém” a neuvědomuje si, že to je problém vlastní, hozený na někoho jiného, koho navíc svou projekcí a nenávisť vězní v situaci, do které se všichni dohromady dostali.

Jsme duchové v těle, a máme obrovskou moc. Kdyby každý naslouchal sobě a dělal v čem je nejlepší, jakmile k tomu nabral síly, na všechno by tu někdo byl. Takhle příroda a božství funguje. Jsem si z mnoha zkušeností v malé laboratoři mého osobního života jistá, že můžeme problémy nemít, můžeme zažívat jen rozličné děje s nepřebernou škálou vjemů. Život je pestrý a záživný i v radosti, úspěchu a soucitu. A živý prostor, ve kterém se nacházíme může oplývat svou přirozenou pestrostí a návazností.

Až dost lidí začne dotovat svou silou svá pravá přání, pozná se to jednoduše, na pozitivních událostech, překvapivých až zázračných obrazech k lepšímu. Což se mi jeví úplně možné. Covid může přesně v tomhle pomoci.

A tak chápu i covidové kouzlo jako přetékající kotelná naděje. Oddělil nás od sebe a každý se ocitnul sám ve světě, který si do té doby stihnul vytvořit. Dřív jsme mohli duši snadněji unikat, současný stav však neskutečně urychluje zkušenosti osobních životů a tím potenciálně zvyšuje každému člověku tempo, při dobíhání planety na její cestě ke změně. Možná byla na bolest zvyklá, stejně jako my. Jsme na utrpení závislí, ale já myslím, že puberta končí a může nás čekat něco nepředstavitelně nádherného. Alespoň některé, podle pravé touhy.

2.3. MAGICKÉ MYŠLENÍ

Magické myšlení je ustálený pojem z věd kognitivního vnímání. Je jedním z prvních vývojových stádií vnímání člověka. Jak v daleké minulosti, tak v raném věku jednoho života. Taková osoba přikládá jevům symbolický charakter, v předmětech může vidět sílu a život a důvěřuje víc vlastním zážitkům než “objektivní” pravdě.

Magické myšlení je zvláštní druh myšlení, který patrně pochází z přetrvávající dětské části v psychice dospělých (běžně se vyskytuje u dětí předškolního věku). Yorulmaz, Inozu

a Gültepe používají definici, jejímž autorem je J. D. Woolley: „*magické myšlení se vztahuje k víře v osobní moc kontrolovat či způsobovat vnější události v reálném světě navzdory kulturně a racionálně přijímaným zákonům kauzality*“. Stručnější definice by mohla znít, že magické myšlení je víra, že myšlení se rovná konání. Jedná se o relativně primitivní kognitivní procesy, mezi něž patří např. synkreze (spojování různorodých prvků v jeden celek) nebo princip pars pro toto (záměna části za celek). Ačkoliv se podle Nakonečného vyznačuje především znaky jako alogičnost, akauzalita a antropomorfizace, řídí se i dvěma svými specifickými zákony. Podle zákona podobnosti sdílejí věci, které se sobě navzájem podobají nebo mají společné znaky, podobné nebo stejné vlastnosti. Dalším zákonem je zákon náказы. Podle tohoto zákona se může například dotekem přenášet štěstí nebo smůla z člověka na člověka.²

Díky silné imaginaci mohou být těžce přizpůsobitelní do běžného chodu života současného středo Evropana. Člověk s takovým myšlením je podobnější přírodním národům. Může být platný jako umělec, šaman, nebo může být schizofrenik, Ale i cokoli jiného. V dnešní době je tolik úžasných informací k dispozici, že bych skoro řekla, že nastává čas podpory magicky myslících, se svou přizpůsobitelností přirozenému světu, který moderní věda odkrývá. I seberozvojové praxe potvrzují, že tím začíná být štavnaté celé kolektivní pole.

Já to na sobě v praxi vnímám tak, že je to světohled, který když je správně uchopen, chrání před upadnutím do sebelítosti, nebo svalování viny na vnější vlivy. Protože takové postoje ke světu se neshodují se zkušeností, že zdroj všeho potřebného nosím v sobě. Naopak z takového stanoviska se propletenost a vzájemná závislost zdánlivých jednotlivců stává přirozenou, a tedy přijatou potřebou, jako když k žízni patří voda.

A tímto prizmatem si překládám i současnou situaci ve světě, možná současnému člověku schází imaginace, protože je přesycen, a tak se stal od světa, který je mnohem pestřejší než se zdá, odříznut. Ani nepoznal, že je již tak sám, a kam s tím došel jako druh. Morfogenetické pole homo sapiens sapiens však bylo informací o samotě přeplněno a tak je virus jen přímým následkem toho, co už bylo stvořeno dřív. Nemoc léčí a probouzí. I Země se léčí. To si myslím.

² Hartl, P. & Hartlová H. (2000). Psychologický slovník. Praha: Portál. Jméno: Pojetí myšlení v psychologii. Teorie myšlení. In: *wikisofia.cz* [online]. 21.4.2020 [cit. 20.3.2021]. Dostupné z: https://wikisofia.cz/wiki/Pojet%C3%AD_my%C5%A1len%C3%AD_v_psychologii._Teorie_my%C5%A1len%C3%AD.

3. REALIZACE A INSTALACE

Původní myšlenka se s hotovým souborem rozchází především instalací, ale i počtem děl a jejich motivy. Měla jsem to úžasně vymyšlené, realizovala jsem to však také já, a tak je to vzdáleno původního plánu. Mohu však říct, že jsem s mnohem prostší, avšak jadernější finální podobou spokojenější. Jsem si jistá, že duševní rozpoložení při provádění malby má vliv na její finální působení, jako artefaktu, a do pláten se takto určitě nahrála mnohem uvolněnější, žádanější vibrace. Takovou naše *civilizační současnost*, tuším, ocení spíš. Pro zájemce uvedu celý původní monumentální plán.

3.1. VOILÁ, SEN, CO ZŮSTAL V ÉTERU

K samotné instalaci bych ráda využila indiánský princip mesy. Mesa, je jakýsi dynamický oltář, na kterém se stále něco děje. Šaman, pracující skrze tuto techniku, používá zástupné symboly v podobě votivních předmětů a s lehkou nadsázkou řečeno po vzoru kvantové fyziky tímto způsobem brnká na struny zvoleného záměru. V mese se setkáváme se symbolem ovlivňované skutečnosti, s ochrannými prvky, s obětinami živlům, různým aspektům já, či jiným entitám, ale také tu máme striktně rozčleněnou posvátnou geometrii dělící mesu do světových směrů a vrstev spolu s přírodními elementy. Mými „votivními předměty“ budou v tomto případě obrazy, využívající právě archetypy schované za tradičními symboly indiánské mesy. Pracovat budu v tomto případě rovněž se symbolikou barev, která se v kontextu doby často mění, ale ráda bych snoubila náboženské významy barevného spektra evropského umění s psychologickým výkladem barev dnešní doby. Mým dalším záměrem je struktura. Dnes se již málo ví, že velká arkána tarotových karet byla původně symbolická encyklopedie staroegyptských zasvěcenců, mapující cestu vývoje ducha v člověku, a protože veškerý hermetismus i psychologie samotná, má kořeny právě zde, přijde mi na místě sledovat i tento směr.

Na lineární úrovni instalace bych se tedy chtěla inspirovat tarotem, neboť tento princip shledávám jako poplatný každé době, a jako symbol dnešní doby vnímám potenciál projít i „křížovou cestou“ ducha svižně, moderně s bolestí pokud možno výchovnou, protože si myslím, že jsme masa poučitelná, i když pomalu, a jako celek napříč časem i hmotou, je v nás zkušenost předků obsáhnuta. A co se bude dít dál – po tomto evolučním procesu v člověku - to je dle mého podezření právě to, na co se dnešní doba ptá a oč tu běží. Naše

doba je krásná právě v tom, že reflexe a odpovědi na činy jsou rychlé (určitě to zrcadlí i mediální propojení světa na síti), domnívám se tedy, že se nacházíme na piku Gausovy křivky rozhodující o tom, jestli Atlantida bude potopena, nebo zda uděláme nový, nebývalý krok.

Pomyslným vrcholem a středem instalace by mělo být poznání „sebe sama“. Chtěla bych v náznaku instalaci postavit do tvaru zlatého řezu Nautila, který v umění i mystice vždy značí Boží harmonii běhu světa. Tedy centrem spirály bude obraz skrývající v sobě zrcadlo, jež návštěvníkovi instalace odpoví na jeho poslední otázku položenou tímto centrálním obrazem, jehož ústředním motivem bude trojúhelník s okem. Ovšem v nějaké formě, ve které by se nepůsobil příliš klasicky, to by totiž mnohým hlavám zazdilo cestu ke smyslu. Je to vlastně výzva. Ráda bych zde ještě podotkla, že naše generace tento starobylý symbol Božství poznala především jako literární symbol nesmrtelnosti v příbězích Harryho Pottera, což může znít poněkud infantilně, ale nechci ignorovat fakt, že právě tato literatura je bezesporu stěžejním výchovným dílem mé generace i generací mladších, dalo by se říct, že je jedním z epochálních loutkoherců divadýlka, které máme před sebou dnes.

3.2. REÁLNÝ PLÁN, INSTALACE A TECHNIKA

Obrazů je šest. Jedná se o různé formáty, pohybující se kolem jednoho metru. Používala jsem olejové barvy umpton, akryly cadence, a sem tam rozmyvatelné pastelky, také sadu akvarelů. Míchala jsem to, jak se mi to právě hodilo. Většinu pláten jsem napínala a šepsovala sama. Dvě jsou koupena hotová. Kdybych věděla, jak krásný bude místy nešepsovaný obraz, šepsovala bych méně. v budoucnu v tom hodlám pokračovat.

Vystavovat budu společně se spolužáky ve škole. Obrazy nejsou systematicky řazeny podle tarotu, numerologie, ani podle indiánské mesy. Jediné, co k nim stále přináleží, je potenciál aktivačních artefaktů.

Jedním z plánů je dát díla za sebe, od největšího po nejmenší, aby se nerušila, jelikož jsou všechna svým způsobem zaplněná, a výrazná. Zároveň je každé jiné. Co vím jistě je, že naproti největšímu obrazu s menhiry chci, aby stálo zrcadlo. Je to pohled do krajiny, která nekončí horizontem, vede jaksi Za. A bavil mne ten moment, když jsem se během tvorby otočila, a nečekaně se v zrcadle na konci chodby uviděla v něm, na tom magickém místě, v nejkrásnější karanténě z menhirů.

Zároveň některá díla jsou prosvítající, a tak o rozmístění uvažují ještě v rámci oken, například naproti oknu, z toho mi vzniká prostor, celkem oválný, útulný, snad že by tam člověk musel stát sám. Samozřejmě s možností patřičného odstupu. Takový prostor bych pak obtáhla nerušící látkou. Člověk by tam byl jako přirození, skryté za ručníkem v davu lidí na koupališti. Nebo jako v komnatě.

4. OBRAZY – JEDEŇ PO DRUHÉM

Jako celek obrazy pojí opakující se motiv kamenů. Jsou pro mne důležité. Já vím, že se ode mne jako od malířky určitě neočekává traktát ke každému obrazu a vůbec bych nikomu nechtěla ubírat vlastní výklad. Baví mne různorodost reakcí, v jejichž světle je dílo množeno a ožívá v proměnách. Většinou se ani nesnažím, aby všichni pochopili, co chci říct. Jde mi spíš o pocity, stavy.

Přesto si nemohu odpustit ke svým dílům něco říct. Kapitola o symbolech a civilizační současnosti by bez toho mohla působit jaksi bez propojení s obrazy. Také je třeba pojmenovat spojovací prvky kolekce, protože nemusí být vizuálně zjevné:

Všechny obrazy řeší téma místa člověka ve světě, v přírodě. Jeho úkol v dnešní době podle mne je, objevit zpět svou duši a najít díky ní propojení a spolupráci se vším ostatním i se sebou. Pro mne něco pradávného, co však dodnes funguje, představují menhiry. Proto jsou kameny a skály téměř na všech obrazech a téměř vždy představují zároveň lidi.

Dalším spojujícím prvkem jsou kruhová tělesa, měsíc a slunce, symbolizují řád a cykličnost. Zároveň jsem atavisticky chtěla, aby obrazy dohromady pojmenovaly všechny živly, což je mou optikou dostatečně spojuje.

4.1. MENHIRY, ČTYŘLET

Jsou bránou, prostorem mezi. Nekonečností momentu, kdy nejsme ani tady ani tam. Vztyčené kameny jsou obrovskou záhadou, potenciálem, který se však svým tajemným životem čím dál víc ohlašuje, a snad probouzí k rehabilitaci svých pradávných aktivních let.

Na obraze jsou menhiry, pragmaticky vnímané jako masy neskutečně těžké a prastaré hmoty, ve své prostupné komunikativní formě. Co báje o otvírajících se skalách? Jsem si jistá, že to s těmi tvrdáky není tak jednoduché, jak se zdá.

Mé 4 menhiry představují mě a mé tři kamarády, se kterými jsme loňský rok prošli jako symbiotický organismus. Ze své láskyplné pospolitosti odvážně bádající, co po nich nyní ten svět vlastně chce. Podnikli jsme několik cest k duši a řekla bych, že úkoly které nám číslo 4 klade, jsme maximálně naplnily. Ve čtyřkové roce však (2020 = 4) přišla karanténa doslova na všechny.

“Čtyřka-číslo 4 je symbolem stabilizace: čtyři nohy udrží v rovnováze vše, co je pevné, čtyři zdi tvoří stavbu každého domu. Mimo tyto konkrétní příklady je se čtyřkou spojen význam uzavřeného místa, tajemství, úkrytu, kde ten, kdo v něm přebývá, prožívá určitou zkoušku. Uložení karantény odpovídá ontologické zákonitosti. (Rozfázování těhotenství, pohřební rituály, putování židů z Egypta... - 40) ...Zkouška, matrice, ono uzavřené místo, odkud jak se zdá, nikdy nevyjdeme, ukazuje na význam brány, každá matrice je branou. Součástí každé je její konec, kterým je překročení. ... 4 ... je správně uchopena pouze těmi, kdo plně zvládnou oba aspekty zkoušky v přesném vztahu: na jedné straně ony struktury, fyzické struktury našeho světa, psychosomatické struktury člověka v oděvu z kůže a ontologické struktury jeho hlubin; na druhé straně potom dynamiku života, vyžadující naplnění od zárodku až k plodu. Člověk je přitahován z jednoho konce nebem, a z druhého zase zemí, jako mezi dvěma póly magnetu. Pustí-li jeden z těchto pólů, proud už neprochází. Potom se člověk buď rozplyne ve falešné spiritualitě nebo se pohrbí ve hmotě, nedosáhne však naplnění.³

Když loňská numerologie nezklamala, v nastalém pětkovém roce (2021) můžeme očekávat, podle Sefirotického stromu (pokud jsme loňskou bránou prošli), že nás čeká probíjení se k Tiferet - kráse. Je to šípková Růženka, duše, ke které jsme mohli po prožité cestě zahořet láskou, pokud jsme ji objevili, a tak nyní neváhat přejít k akci osvobození zakletého království. “Takové dobrodružství může člověk podniknout až tehdy, když si uvědomí skutečnost oné princezny, svého nejpodstatnějšího Bytí, odrazu Božství, božského příslibu, skrytého, spícího zárodku.”⁴

Naproti tomuto obrazu bych ráda postavila velké zrcadlo. Obraz menhirového háje je pohledem do nekonečnosti i karantény, té nejkrásnější. Po vystoupení z jejího pohlcení uvidět zase sebe, s ní v zádech, se mi zdá jako nový a manifestující krok.

³ SOUZENELLE, Annick de. Symbolismus lidského těla. Praha: Unitaria, 1994. ISBN 80-901277-5-4.

⁴ SOUZENELLE, Annick de. Symbolismus lidského těla. Praha: Unitaria, 1994. ISBN 80-901277-5-4.

4.2. BRÁNA RA

V skladbě “dokončených” obrazů činí technika z tohoto konkrétního výrazné dílo. Pro mě symbolizuje novou možnost. Mohl by to být pětkový rok?

Z ničeho, které je dokonalou živnou půdou, a darem, který si můžeme dát, se vynořují jemné doteky, možná polibky. V té čistotě a jasnosti je každá myšlenka hned vidět, a tak jsou další barvy přidávané jen velmi opatrně.

Optikou dětství - pohled skrze záclonový závoj.

4.3. KRÁLOVSTVÍ LIDÍ

Tento obraz se zaobírá problematikou vývojového momentu, kdy člověk nahlédne za hranici formy a otevře se před ním potenciál nekonečných možností. Naše doba je v jistém směru touto bezbřehou potencialitou typická a sama sobě by tím mohla být také věžeňská. Domnívám se však, že ani to není ke škodě, použiji floskuli „úcel světi prostředky“, protože se domnívám, že jsme v posledních letech svědky mohutné synkreze těch, kterým stačí symboly a těch, kteří hledají obsah. Já osobně jsem z tohoto dění velmi vzrušená a vyjádřila jsem celý tento děj právě synkrezi středověkého symbolu moře, kdy hluboká rozlehlá voda demonstrovala něco záhadného, neprobádaného a jistě zlověstného. Proto Ježíš kráčel po hladině, proto Arion díky síle své krásné hudby byl z vln moře zachráněn delfínem, a proto mořské panny značily stvoření temná a nebezpečná. Dnešní psychoanalýza moře a také les považují za symbol nevědomí, a octne-li se člověk ve snu v těchto prostředích, či je daným tématem fascinován, na vině je prý právě nevědomí snažící se předat svou naléhavou zprávu. Postřehla jsem, že však představitel této symboliky, totiž moře, již dnešnímu „všeznalému“ člověku pro symbol neohraničených potencialit nestačí, a tak tuto funkci převzal vesmír – kosmos.

Toto místo většina ze smrtelníků fyzicky nikdy nenavštívila a dost možná ani nenavštíví, a proto je ideálním substrátem pro novodobou mytologizaci a symbolickou doménu. Proto jsem využila symbol vesmíru, alias moře. Důležitým aspektem rovněž typickým pro dnešek je však opuštění vlastních dogmat, předsudků, opuštění komfortní zóny svých názorů a rozhlédnout se teleskopem svého vědomí, co že to létá, vznáší se, září a v nekonečných elipsách rotuje v těch dálavách mimo naši omezenost? Dnešní doba je typická rovněž tím, že po dosažení projevu určitého symbolu se člověk přestává snažit jít

dál a ustrne na mrtvém bodě ikony. Typickým neopomenutelným příkladem je kult těla, který již pár desítek let panuje a často se stává, že po dosažení vysněné tělesné formy dochází se ztotožněním s oním masem, které člověk na sobě nosí a jiným hodnotám život neobětuje. Tento diagonální opak proti antickému „*kalokagathia*“ mě přivedl k použitému symbolu opony. Opona napovídá-naviguje, co je tam „dál“ za obzorem lidské omezenosti. Onou oponou je právě i skutečný vesmír, ve kterém nitrozpytec nalezne své odpovědi, avšak konzument si odškrtne po jeho návštěvě opět jen další výlet ve svém skafandru komfortní rigidity. To je vyjádřeno menhiry-totemy-sarkofágy vlevo dole, značícími lidskou bytost, která když opustí sebeidentifikaci se svým symbolem, může vycestovat za hranici své formy a vesmírem se přímo stát.

Velryba, kytovci a hadi obecně jsou dle psychoanalýzy symbolem sexuality – primární plodivé síly, kterou v sobě nese každý organismus a dle některých učení také celý vesmír. Právě tato síla, je-li konstruktivně použita, je vybavena – stejně jako tělo velryby -plout neohrazenem. Z ničeho stvořit něco. Z temnoty vyloudit světlo. Z lůna vypudit novou bytost. Vždyť právě sexualita stojí také za uměním. Psychologie tomu říká přenos a tento fenomén zná například u mnichů v celibátu, kteří jsou často tvůrčími umělci, či obdržívají své spirituální extáze. Kultivované a směřované sexuality využívají často systémy víry, které chtějí-li se někam skutečně dostat, pracují rovněž s tímto přirozeným lidským aspektem. To vyjadřuje katedrála na hřbetě velryby. Právě sexualita je dle mého názoru lidmi častým vyprázdňným symbolem vedoucím k sebedestrukci, či při nejmenším k degradaci. V pořadí velké arkány by tento obraz náležel nejbližší kartě „Luna“, která upomíná rovněž na častý fenomén dnešních hledačů obsahu za formami. Tím fenoménem je sebeklam, který považují za jednu z důležitých zkoušek při každém procesu tvorby. Určitý druh sebeklamu je jistě zdravý, ale dnes se shledáváme s vědomým zneužívání reklam, politiky, médií atp., která právě tento lidský zlovyk ráda a velmi často zneužívají. Transparentní efekt vidíme například u důchodců, kteří se svou formou odeznlého světa jsou živnou půdou pro takovéto praktiky. Symbol lunny jako iluzionistky mi přijde v procesu brodění se moderními symboly a znaky jako užitečný zdvižený prst právě před sebeklamem v procesu opouštění formy.

Kupka píše nádherně k vnímání modře a fialové, a barevného monolitu, také velmi prakticky, ale otázku tohoto obrazu jsem již zaplnila až k přesycení. Ve vás ta zkušenost je ve mně ožívá taky, jste nejspíš malíř, ne?

4.4. RODINA (DNA JE TAKY KRYSTAL)

Všichni mladí, ať se k tomu stavějí jakkoli, jsou jako celek blíž myšlenec na zničení naší společnosti nečekanými nájezdníky, ať už ze zemí pohlcených snem náboženství, nebo dokonce rukou neznámého posla chaosu. S nepředvídatelností a zmatky, v přehršli možností, dnes často mladý člověk neví, kam dříve, vše je hned pryč, vše je inflační, vše je rychle vytěženo a hledá se štěstí v nekonečnu pomíjivosti, a tak buď *jen ne uvnitř!* nebo právě *tam*. Ano, stejně jako v šedesátých letech reaguje i vlna fundamentálních hledačů nitra těžících pak zase jiné principy různých nauk a modernizovaných metod, a i těch je různorodá škála, od vodoměrek po potápěče hlubin bez kyslíku.

Slavila jsem 8. narozeniny, v den 11. 9. 2001. Bum, zaset strach z barbarů. Někdo nás nenávidí a chce nám brát životy, jsme děti. Pak hysterie okolo 2012. (Paradoxní je, že někdy v takových momentech šílí více lidí racionálnější, neboť nemají vycvičený aparát, kterým takovou událost uchopit.) Nemluvě o tom, že můj nejoblíbenější film v pěti letech byl Titanik.

Co tím chci říct? Myslím, že mladí lidé jsou smrti tak nějak nově blízko, jsou připravováni na nejistý svět, a jak cítí vzácnost života, pojmají to svým způsobem. Například že nechtějí ztrácet čas kdesi, kde jim to nedává smysl. Může to vést k různým koncům, ale někdy i k tomu, že se začnou více cítit jako součást celku. My, co si dopřáváme být šťastní, to přejeme úplně všem. Někdy nemám hned nástroj, nebo nápad, jak něco změnit k lepšímu, ale to není důvod nevěřit ve svou změnu.

Obraz však pojednává také o komplexitě věků, od pradávne minulosti k dnešku. Kometa a kráter. Čas, který nás nedělí, jen mění. Smrt, která nás oživuje. Která není oddělená. Tvář přírody, kterou znám nejoblíbeněji. Poslední šíp jsem i Já.

4.5. SIRKA

Obraz je o vášnivé povaze země, o spojení se Zemí, kde je první impulz? My jí ke zkušenosti v těle potřebujeme a jsem si jistá, že i ona reaguje na naši pozornost, nejlépe lásku a péči.

“A poněvadž je základní nutností, aby se každý umělec vracel neustále ke svým prvotním dojmům, ke svým dětským snům, je možné věřit, že najde tam kořeny své osobnosti, najde

tam i duši protkanou slunečními paprsky. Neboť duše, ten životní princip, vytváří právě naše slunce, slunce oranžová, slunce zelená a purpurová s jejich zvláštními vidmy. Nejsme snad jimi napojeni, vracejíte se do svého života? “⁵

Jako dítě jsem milovala sopky, malovala jsem je při všech možných příležitostech, třeba sopka v létajícím balonu. Sopka na mých narozeninách. Dnešní dobu však symbolicky i doslova vystihuje zvýšená aktivita Země. Je to jako z pořadu *Máte doma uklizeno?* Kde lidé žijí v odporném nepořádku, přijde však paní v bílém plášti a všechno dá do pořádku, jen si musíte vyslechnout, jaké jste neskutečné prase. A co bláznivá legenda o největší sopce světa, hluboko v zemi na území Čech? Já o tom nic nevím, ale namalovala bych tam draka.

4.6. HRA NA

Tento obraz je zajímavý i svým vznikem, namalovala jsem ho na konci roku 2019. Obraz jsem viděla rovnou, jaký bude, alespoň základní kostru. Tmavá netopýří entita uvězněná příjemnou, klidnou partičkou stromů, jako od Maurice Denise. Zvířata by často mohla ohradou úplně klidně prolézt, ani tenhle netopýr není nadobro uzavřený, pokud nedostane nápad jak ven, bude nás děsit jen tou možností. A to že ten nápad zvířata nemají, nás drží v bezpečí před chaosem.

Nad takovými stromy, jaké jsou na obraze, jsem bydlela. Byly vysoké, na čtvercovém nádvoří, s plnými korunami ve výšce mých očí. Dívaly jsme s sena sebe. A uprostřed kmenů mne napadla ta bytost. Když to začalo být takové jasné, dostala jméno Covid. Přes tento rok se však její podoba na obraze změnila. Samozřejmě je větším strašákem než virus člověk v panice i poslušný osel s rouškou v lese. A tak už Netopýřák nevypadá jako nacucané klíště bez tváře, je vlastně docela sám sebou, osvobozen nálepek a domněnek.

Světlá tyrkysová na spodu plátna mi připadá jako nekonečný osvěžující proud. Něco mezi vodou a vzduchem, vlhkost nesoucí život, v biliónu synchronních kapének, spadající

⁵ KUPKA, František, Tamara MARKOVÁ a Denisa VOŠTRÁ. Tvoření v umění výtvarném. Praha: Brody, 1999. ISBN 80-86112-16-0.

svisle jako indiánské vlasy, s krystalickou povahou. Spíš idea, teprve přicházející si osedlat svou podobu. Dno tohoto obrazu je tedy nekonečný potenciál života. Z něj vystupuje krychlový výřez již naprogramovaného nového dějství. Povaha prostoru v obraze je inspirována programováním počítačových her v tandemu s vnitřním posvátným prostorem pro kontemplaci. Ještě nevyplněný prostor potencialit pojmenovává a přetváří naše vnímání. Konkrétněji mne k podobě místa inspirovala architektura křesťanských klášterů, snad nejpřiléhavější částí je lavatorium. Jedná se o čtvercovou místnost s otevřenými arkádami, obvykle do rajske zahrady. Mniši si tam myjí ruce před jídlem, v kašně uprostřed. My máme ve středu obrazu něco, co nás ve skutečnosti také očišťuje, celosvětovou nepohodlnou zkušenost.

Koruna stromu působí jako mozek, zároveň pro mne představuje lidstvo, reagující jako jeden organismus.

ZÁVĚR

Malbu jsem si přizvala k prožívání peripetií roku zřídka. Ale mohlo to být i horší. Slyšela jsem o ženě, která jako mladá byla výborná sochařka, měla obrovské šance se dostat na školu, akorát na přijímací zkoušce prošel okolo krásný mladík, a ona zanechala díla a šla za "šťěstím". Tak takhle rozpustilá zas nejsem. Uklidňuji a bavím se tím příkladem, protože nejedna starší žena v mé rodině, jak je znám, by to dozajista udělala.

Mé dílo je však dokončené a odevzdané, jsem kousek od státnic a obhájeb. Ty obrazy jsou skromné, a čisté, jak je vnímám já. Mám je ráda. Že jsem nebyla pilnější studentka v součinnosti s mými báječnými kantory, milujícími svůj obor, což pro svět tolik znamená, mě trochu mrzí. Ale po škole není všem snům konec. Jestli se mléko rozlilo, tak ho jdu slízat a zvu všechny zúčastněné. Děkuji všem za všechno.

RESUME

I I've invited the painting to last year's peripeteia only in some cases. But it could be even worse. I heard a story about a woman who was young, excellent sculptor with great chance of getting on an art school, but unfortunately during her entrance examination a gorgeous boy passed her by and she left her passion and followed "happiness". I'm not that kind of a person. It just makes me calm and amused because not only one woman in my family would follow the same path.

However, my work is done and submitted, I am just a few steps away from my finals. I perceive these paintings as humble and pure interpretations of myself. I like them. Unfortunately I wasn't the most diligent student to my beloved schoolmasters which makes me sad. But dreams do not fade away after finishing school. If the milk has been spilled, I will suck it and invite all of the participants. Thanks all of you for everything.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Literatura čtená, ovlivňující, ač necitována:

BACH, Richard. Most přes navždy. Ilustroval Karel DEMEL, přeložil Zdeněk HRON. Praha: Nadace Lyry Pragensis, 1992. Lyra Pragensis. ISBN 80-7059-037-8.

DARLING KHAN, Ya'Acov. Jaguár v těle, motýl v srdci: příběh o zasvěcení do šamanismu každodenního života. Přeložil Jana ŽLÁBKOVÁ. Praha: Maitrea, 2018. ISBN 978-80-7500-351-5.

DE MELLO, Anthony. Cesta k lásce: poslední meditace Anthonyho de Mella. Brno: Cesta, 2010. ISBN 978-80-7295-122-2.

HARTL, P. & Hartlová H. (2000). Psychologický slovník. Praha: Portál. Jméno: Pojetí myšlení v psychologii. Teorie myšlení. In: *wikisofia.cz* [online]. 21.4.2020 [cit. 20.3.2021].
D o s t u p n é z : https://wikisofia.cz/wiki/Pojet%C3%AD_my%C5%A1len%C3%AD_v_psychologii._Teorie_my%C5%A1len%C3%AD.

JAFFÉ, Aniela. Vzpomínky, sny, myšlenky C. G. Junga, 1. vydání Brno: Atlantis, 1998. 400 s. ISBN 80-7108-178-7.

JUNG, Carl Gustav, Marie-Louise von FRANZ, Joseph L. HENDERSON, Jolande Székács JACOBI a Aniela JAFFÉ. Člověk a jeho symboly. Přeložil Pavel KOLMAČKA. Praha: Portál, 2017. ISBN 978-80-262-1259-1.

KING, Serge. Městský šaman: průvodce osobní a planetární proměnou založenou na havajské filozofii. Praha: Pragma, c2012. ISBN 978-80-7349-296-0.

KUPKA, František, Tamara MARKOVÁ a Denisa VOSTRÁ. Tvoření v umění výtvarném. Praha: Brody, 1999. ISBN 80-86112-16-0.

NARBY, Jeremy. Kosmický had. V Praze: Rybka, 2006. ISBN 80-87067-00-2.

SHELDRAKE, Merlin. Propletený život: jak houby utvářejí svět, mění naši mysl a ovlivňují budoucnost. Přeložil Vojtěch ETTLER. Brno: Kazda, 2020. ISBN 978-80-88316-93-0.

SOUZENELLE, Annick de. Symbolismus lidského těla. Praha: Unitaria, 1994. ISBN 80-901277-5-4.

TEILHARD DE CHARDIN, Pierre. Místo člověka v přírodě. Praha, 1967.

WEINFURTER, Karel. Ohnivý keř: odhalená cesta mystická. 2., rozšíř. vyd. Praha: Zmatlík a Palička, 1930. Knihovna šťastných lidí (Zmatlík a Palička).

OBRAZOVÁ PŘÍLOHA

1. Menhiry, čtyřlet - 120x100
2. Brána RA - 120x80
3. Království lidí - 100x60
4. Rodina - DNA je taky krystal - 100x60
5. Zápalka - 30x50
6. Hra na - 100x100
7. Z hlíny a větru – abstraktní skica
8. Rozdělaný Salamandr
9. Kocour střeží, že odevzdám
10. Kernunos, František také střeží, že odevzdám

Foto: vlastní

1. Menhiry, Čtyřlet

2. Brána RA

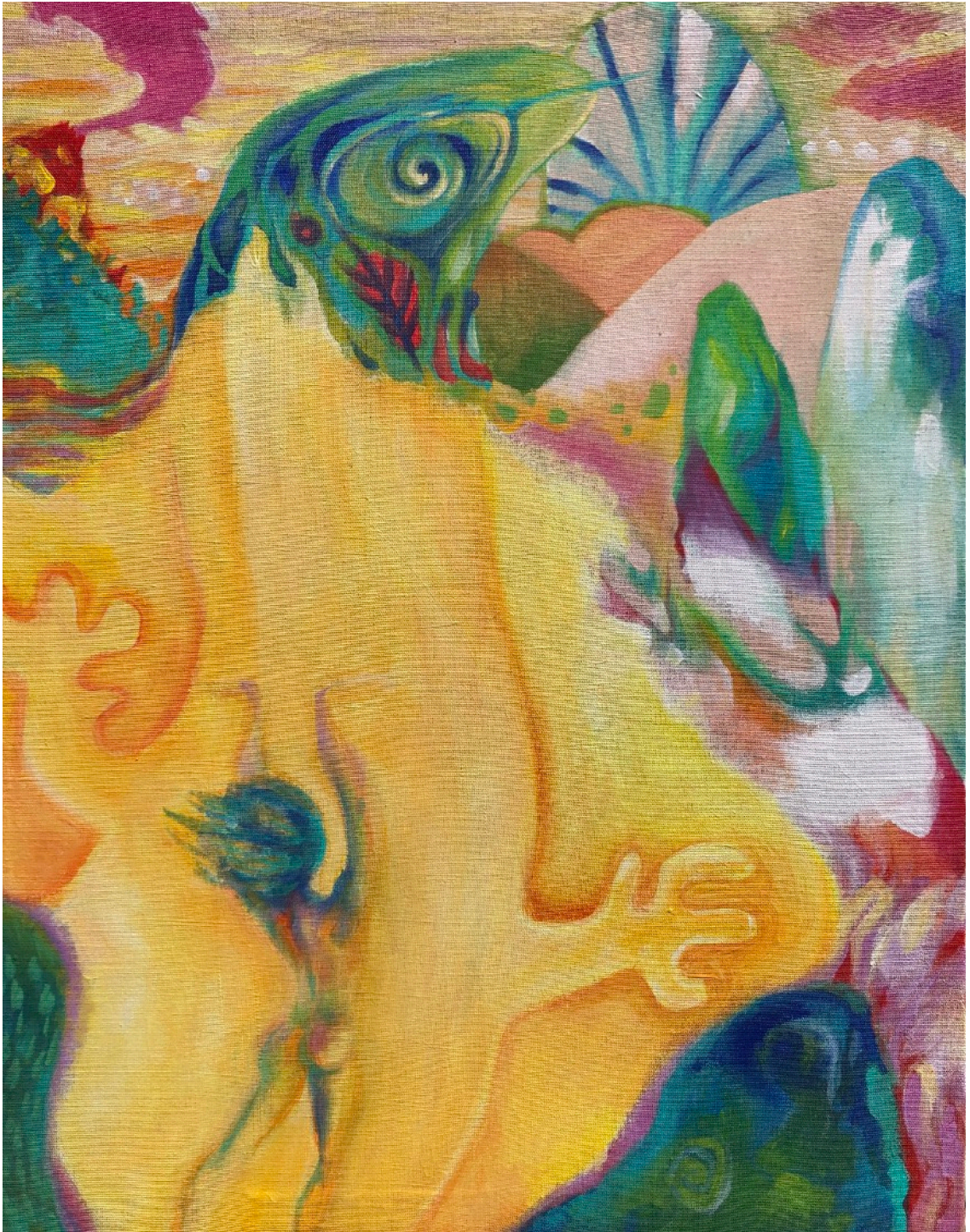
3. Království lidí a duchů

4. Rodina - DNA je taky krystal

5. Sirka

6. Hra na

7. Z hlíny a větru – není součástí DP, skica

8. Salamandr v procesu - než zahořel

9. Starý kocour střeží, že odevzdám

10. Kernunos, František střeží, že odevzdám

